

HELŚIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA HELSINKI FOUNDATION for HUMAN RIGHTS

RADA FUNDACJI

Halina Bortnowska-Dąbrowska
Jerzy Ciemlniewski
Janusz Grzelak
Michał Nawrocki

Marek Antoni Nowicki
Teresa Romer
Mirosław Wyrzykowski

ZARZĄD FUNDACJI

Prezes: Danuta Przywara
Wiceprezes: Maciej Nowicki
Sekretarz: Piotr Kładoczny
Skarbnik: Lenur Kerymov
Członek Zarządu: Dominika Bychawska-Sinlarska

Warszawa, 26 kwietnia 2017 r.

112.3./2017/ART.32/JJ

Szanowna Pani

Anna Zalewska

Minister Edukacji Narodowej

al. J. Ch. Szucha 25

00-918 Warszawa

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka (HFPC), organizacji pozarządowej, której statutowa działalność dotyczy ochrony praw człowieka, w tym praw osób z niepełnosprawnościami, chcielibyśmy zwrócić uwagę na brak wyszczególnienia w nowej podstawie programowej wychowania przedszkolnego, która ma zacząć obowiązywać we wrześniu 2017 r., informacji o zindywidualizowanym wspomaganie rozwoju dzieci z niepełnosprawnościami, a także możliwości korzystania przez te dzieci z racjonalnych uprawnień na tym etapie kształcenia. W naszej ocenie zaniechanie bezpośredniego wskazania w podstawie programowej możliwości i obowiązku dostosowania toku nauczania do potrzeb dzieci z niepełnosprawnością może przekładać się na nienależytą ochronę praw tej grupy uczniów w zakresie zagwarantowania im prawa do nauki.

W dotychczas obowiązującej podstawie programowej wychowania przedszkolnego¹ wskazuje się na powinność przedszkoli i nauczycieli podejmowania działań zmierzających do zindywidualizowanego wspomaganie rozwoju każdego dziecka, stosownie do jego potrzeb i

¹ Załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół (Dz. U. 2012 r. poz. 977).

możliwości, a w przypadku dzieci z niepełnosprawnościami - stosownie także do ich możliwości psychofizycznych i komunikacyjnych oraz tempa rozwoju psychofizycznego. Podkreśla się także, że w przypadku dzieci z niepełnosprawnościami wymagania w zakresie poszczególnych umiejętności i wiadomości powinny uwzględniać ograniczenia wynikające z ich niepełnosprawności. Istotne jest również to, że w podstawie programowej znajduje się zapis wskazujący na możliwość komunikowania się dziecka z wykorzystaniem języka migowego lub innych alternatywnych metod komunikacji. W podstawie wskazuje się także na konieczność prowadzenia analizy gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna), która ma być pomocna w opracowaniu indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego, który w przypadku dzieci posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego jest przygotowywany przez zespół nauczycieli i specjalistów. W podstawie programowej wspomina się także o tym, że czas zajęć w razie potrzeby można przeznaczyć m.in. na realizację zajęć rewalidacyjnych dla uczniów z niepełnosprawnościami. W podstawie programowej², która ma zacząć obowiązywać w roku szkolnym 2017/2018 brak jest podobnych zapisów, które wprost wskazywałyby na tego typu dostosowania toku nauczania do potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami.

Usunięcie z podstawy programowej nauczania przedszkolnego informacji o konieczności indywidualnego podejścia do dzieci z niepełnosprawnościami może mieć szczególne znaczenia dla dzieci, które na tym etapie kształcenia nie posiadają jeszcze orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego lub odpowiedniej opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, a u których zachodzi potrzeba zindywidualizowanej reakcji na zauważone potrzeby wynikające z niepełnosprawności. Może to dotyczyć dzieci będących w trakcie diagnozy i oczekiwania na konsultacje w specjalistycznych poradniach. Wówczas dzieci te nie mogą wylegitymować się odpowiednim orzeczeniem, gdzie znajdują się szczegółowe zalecenia i wytyczne, do realizacji których placówki oświatowe są zobligowane. W takiej sytuacji istnieje ryzyko, że przedszkola mogą odmawiać wprowadzania dostosowań dla tych uczniów, skoro nie ma o tym wprost mowy w podstawie programowej. Może to oznaczać, że część dzieci z niepełnosprawnościami wymagających podjęcia racjonalnych usprawnień w toku edukacji już na najwcześniejszym jej etapie zostanie pozbawiona odpowiedniego wsparcia zmierzającego do ograniczenia skutków niepełnosprawności.

² Załącznik nr 1 do Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej (Dz. U. z 2017 r., poz. 356).

Dla zobrazowania sytuacji, w której od nowego roku szkolnego mogą znaleźć się niektóre dzieci, w materiałach prasowych³ wspomniano sytuację dzieci z całościowymi zaburzeniami rozwoju, w tym z trudnościami w komunikacji. Przykładowo wskazano tam sytuację chłopca, który posługuje się w ramach komunikacji wspomaganą z protezy mowy „Mówik”, wykorzystującej do komunikacji piktogramy. We wspomnianym artykule wyrażone są obawy matki tego chłopca, co do tego, czy jej dziecko po wejściu w życie nowej podstawy programowej będzie objęte indywidualnym podejściem ze strony nauczycieli i czy będzie mogło posługiwać się „Mówikiem” podczas zajęć.

Wagę konieczności zagwarantowania osobom z niepełnosprawnościami prawa do edukacji dostrzegła społeczność międzynarodowa, co zaowocowało przyjęciem w ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych Konwencji o prawach osób z niepełnosprawnościami (KPON)⁴, ratyfikowanej przez Polskę w 2012 r. W tym kontekście szczególne znaczenie ma art. 24 tej Konwencji. Obowiązkiem stron KPON jest zapewnienie włączającego systemu kształcenia umożliwiającego integrację na wszystkich poziomach edukacji. Realizując prawo osób z niepełnosprawnościami do edukacji, zgodnie z art. 24 ust. 2 KPON, państwa muszą zapewnić, że osoby z niepełnosprawnościami nie będą wykluczane z powszechnego systemu edukacji ze względu na niepełnosprawność (lit. a). Ponadto art. 24 ust. 2 lit. c wskazuje na obowiązek wprowadzania racjonalnych usprawnień dla osób z niepełnosprawnościami, które będą dostosowane do indywidualnych potrzeb danej jednostki. Strony KPON nałożyły na siebie także obowiązek stosowania skutecznych środków zindywidualizowanego wsparcia w środowisku, które mają zmierzać do maksymalizacji rozwoju edukacyjnego i społecznego osób z niepełnosprawnościami (art. 24 ust. 2 lit. e KPON).

KPON w art. 2 definiuje, że racjonalne usprawnienie jest koniecznym i odpowiednim dostosowaniem (zmianą), które ma na celu zapewnienie konkretnej osobie z niepełnosprawnościami możliwości korzystania z wszelkich praw człowieka i podstawowych wolności oraz ich wykonywania na zasadzie równości z innymi osobami. Dostosowanie to nie może nakładać nieproporcjonalnego lub nadmiernego obciążenia. Zapewnienie racjonalnych usprawnień, które mają zmierzać do urzeczywistnienia równego traktowania osób z niepełnosprawnościami wynika również z zasady przeciwdziałania dyskryminacji osób z niepełnosprawnościami, wyrażonej w art. 5 KPON. Warto podkreślić, że KPON precyzuje, że odmowa zastosowania racjonalnego usprawnienia jest dyskryminacją.

³ <http://mamadu.pl/131167,dzieci-niepelnosprawne-podstawa-programowa-przedszkole>.

⁴ Konwencja o Prawach Osób niepełnosprawnych sporządzona w Nowym Jorku dnia 13 grudnia 2006 r. (Dz. U. z 2012 r. poz. 1169)

Również zgodnie z art. 32 Konstytucji RP⁵ obowiązkiem państwa jest zapewnienie równego traktowania wszystkich obywateli. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego (TK) zasadę równości należy postrzegać jako obowiązek jednakowego traktowania podmiotów charakteryzujących się tą samą cechą istotną (relewantną), zaś drugim aspektem zasady równości jest odmienne traktowanie podmiotów, które nie mają wspólnych cech relewantnych, wobec czego dopuszczalne jest zróżnicowane traktowanie jednostek znajdujących się w różnych sytuacjach prawnych i faktycznych⁶. W związku z powyższym uzasadnione jest stanowienie prawa, które w przypadku osób z niepełnosprawnościami stwarza sytuacje, w których będą mogły one korzystać z praw i obowiązków z uwzględnieniem ich ograniczeń wynikających ze stanu zdrowia. Wyżej wskazaną konstytucyjną zasadę równości należy rozpatrywać także w kontekście art. 70 ust. 1 i 4 Konstytucji RP. Art. 70 ust. 1 Konstytucji RP wskazuje, że każdy ma prawo do nauki, natomiast art. 70 ust. 4 Konstytucji RP precyzuje ogólną zasadę równości i statuuje obowiązek państwa do zapewniania obywatelom powszechnego i równego dostępu do wykształcenia.

Biorąc pod uwagę wartości wyrażone w KPON i Konstytucji RP należy uznać, że na państwie ciąży obowiązek stworzenia takich ram systemu edukacji, który będzie uwzględniał szczególne potrzeby osób z niepełnosprawnościami. Wprowadzone w tym zakresie dostosowania powinny stanowić realny mechanizm wyrównania szans tych osób, by urzeczywistnić konstytucyjne prawo do powszechnego i równego dostępu do edukacji. Obowiązek wprowadzenia racjonalnych i indywidualnie dopasowanych dostosowań dla osób z niepełnosprawnościami, znajduje również umocowanie w konstytucyjnej wartości, jaką jest obowiązek udzielania pomocy osobom z niepełnosprawnościami w zabezpieczeniu egzystencji, przysposobieniu do pracy oraz komunikacji społecznej, o czym mówi art. 69 Konstytucji RP. W przypadku osób z niepełnosprawnościami zagwarantowanie równości szans przy realizowaniu prawa do edukacji oznacza stosowanie środków i usprawnień, które pozwolą przywrócić faktyczne równe traktowanie tych osób.

W tym kontekście istotne wydaje się również niedawne orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu (ETPC) w sprawie Çam p. Turcji⁷, w którym ETPC stwierdził, że odmowa zastosowania racjonalnego usprawnienia, które umożliwiłoby osobie z niepełnosprawnością dostęp do edukacji, stanowi przejaw dyskryminacji. ETPC uznał, że

⁵ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 ze zm.)

⁶ Wyrok TK z dnia 3 lipca 2013 r. sygn. P 49/11 oraz powołane tam orzeczenia TK.

⁷ Wyrok ETPC z dnia 23 lutego 2016 r., skarga nr 51500/08.

usprawienie to miało zasadnicze znaczenie dla możliwości skorzystania z praw człowieka przysługujących skarżącej. W sprawie tej ETPC stwierdził naruszenie art. 14 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka⁸ (zakaz dyskryminacji) w związku z art. 2 Protokołu 1 do tej Konwencji (prawo do edukacji). Podstawą rozstrzygnięcia była sytuacja, w której nie przyjęto na akademię muzyczną skarżącej tylko z tego powodu, że była ona osobą niewidomą⁹.

W związku z powyższym należy podkreślić, że przepisy prawa i kształt podstawy programowej powinny w należyty sposób respektować wyrażone w art. 24 KPiP i art. 70 Konstytucji RP prawo osób z niepełnosprawnościami do edukacji. W związku z powyższym uprzejmie prosimy Panią Minister o zwrócenie uwagi na problem pominięcia w nowej podstawie programowej wychowania przedszkolnego zapisów dotyczących dostosowania toku nauczania do potrzeb uczniów z niepełnosprawnościami.

W imieniu Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka,

Dziękuję bardzo,

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
SEKRETARZ ZARZĄDU

Piotr Kłodoczny

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
PREZES ZARZĄDU

Danuta Przywara

⁸ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175 ze zm.).

⁹ Press Release issued by the Registrar of the Court, ECHR 068 (2016), dostęp: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=003-5307096-6607280>.

RESEARCH ZAVRŠNO
INSTITUT ZA VEŠTAČENJE I EKSPERTIZU

Prof. Klobučar